

CAPUT XIII.

CHAPITRE XIII.

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis :
2. Et hospitalitatem nolite oblivisci : per hanc enim liberaverunt quidam, angelis hospitio receptis.
3. Mementote vincitorum, tanquam simul victi, et laborantium, tanquam et ipsi in corpore morantes.
4. Honorabile concubium in omnibus, et thorus immaculatus ; fornicatores enim et adulteros judicabit Deus.
5. Sint mores sine avaritiâ, contenti presentibus ; ipse enim dixit : Non te deseram, neque derelinquam :
6. Ita ut confidenter dicamus : Dominus mihi adjutor ; non timebo quid faciat mihi homo.
7. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei ; quorum intuitus exitum conversationis, imitamina fidem.
8. Jesus Christus heri, et hodie ; ipse et in secula.
9. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratiâ stabilire cor, non escis ; non profuerunt ambulantes in eis.
10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deservierunt.
11. Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra.
12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.
13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantes.
14. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.
15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nominis ejus.
16. Beneficentiæ autem et communionis nolite oblivisci ; talibus enim hostis promeretur Deus.
17. Obedite præpositis vestris, et subjacetis eis ; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi : ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes : hoc enim non expedit vobis.
18. Orate pro nobis : confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.
19. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quod celerius restituar vobis.
20. Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum.
21. Aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem ; faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum ; cui est gloria in secula seculorum. Amen.
22. Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii. Et enim per paucos scripsi vobis.
23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum ; cum quo (si celeriter venerit) videbo vos.

1. Conservez toujours la charité envers vos frères.
2. Et ne négligez pas d'exercer l'hospitalité ; car c'est en la pratiquant que quelques-uns ont reçu pour hôtes des anges sans le savoir.
3. Souvenez-vous aussi de ceux qui sont dans les chaînes, comme si vous étiez vous-mêmes enchaînés avec eux ; et de ceux qui sont affligés ; comme étant vous-mêmes dans un corps mortel.
4. Que le mariage soit traité de tous avec honnêteté ; et que le lit nuptial soit sans tache ; car Dieu condamnera les fornicateurs et les adultères.
5. Que votre vie soit exempte d'avarice ; soyez contents de ce que vous avez ; puisqu'il dit : Je ne vous laisserai point, et je ne vous abandonnerai point.
6. C'est pourquoi nous disons avec confiance : Le Seigneur est mon secours ; je ne craindrai point ce que les hommes pourront me faire.
7. Souvenez-vous de vos conducteurs, qui vous ont prêché la parole de Dieu ; et considérant quelle a été la fin de leur vie, imitez leur foi.
8. Jésus-Christ était hier, il est aujourd'hui, et il sera le même dans tous les siècles.
9. Ne vous laissez point emporter à une diversité d'opinions et à des doctrines étrangères ; car il est bon d'affermir son cœur par la grâce, au lieu de s'appuyer sur des discernemens de viandes qui n'ont point servi à ceux qui les ont observés.
10. Nous avons un autel dont ceux qui rendent encore un culte au tabernacle n'ont pas pouvoir de manger.
11. Car les corps des animaux, dont le sang était porté par le souverain pontife dans le sanctuaire pour l'expiation du péché, sont brûlés hors du camp.
12. Et c'est pour cette raison que Jésus-Christ, devant sanctifier le peuple par son propre sang, a souffert hors de la porte.
13. Sortons donc hors du camp ; et allons à Jésus-Christ, emportant l'ignominie de sa croix.
14. Car nous n'avons point ici de ville permanente, mais nous cherchons celle où nous devons habiter un jour.
15. Offrâtes donc par lui sans cesse à Dieu une hostie de louange ; c'est-à-dire le fruit des lèvres qui rendent gloire à son nom.
16. Souvenez-vous d'exercer la charité, et de faire part de vos biens aux autres ; car c'est par de semblables hosties qu'on se rend Dieu favorable.
17. Obéissez à vos conducteurs, et demeurez soumis à leurs ordres, afin qu'ils veillent pour le bien de vos âmes, comme devant en rendre compte à Dieu, ils s'acquittent de ce devoir avec joie, et non en gémissant ; ce qui ne vous serait pas avantageux.
18. Priez pour nous, car nous croyons, selon le témoignage que notre conscience nous rend, que nous n'avons point d'autre désir que de nous conduire saintement en toutes choses.
19. Et je vous conjure de le faire avec une nouvelle instance, afin que Dieu me rende plus tôt à vous.
20. Que le Dieu de paix, qui a ressuscité d'entre les morts Jésus-Christ notre Seigneur, qui, par le sang du testament éternel, est devenu le grand Pasteur des brebis,
21. Vous rende disposés à toute bonne œuvre, afin que vous fassiez sa volonté, lui-même faisant en vous ce qui lui est agréable par Jésus-Christ, auquel soit gloire dans les siècles des siècles. Amen.
22. Je vous supplie, mes frères, d'écrire ce que je vous ai dit pour vous consoler, ne vous ayant écrit qu'en peu de mots.
23. Sachez que notre frère Timothée est en liberté ; et s'il vient bientôt ici, j'irai vous voir avec lui.

24. Salutate omnes præpositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.
25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

24. Salutez tous ceux qui vous conduisent et tous les saints. Nos frères d'Italie vous saluent.
25. Que la grâce soit avec vous tous. Amen.

ANALYSIS.

Hebræos ad omnem hortatur virtutem, tum erga proximum, tum erga semetipsos, tum erga religionem.

Erga proximos, in charitate fraternitatem perseverent ; hospitalitatem exercent ; victos Christi causâ, tanquam semetipsos, adjuvent ; omnibus patientibus compatiantur, v. 1, 2, 3. Erga semetipsos, castitatem conjugalem servant, avaritiam fugiant, presentibus sint contenti, de futuro confidant in Domino, v. 4, 5, 6. Erga religionem, defunctorum suorum apostolorum memores, eorum vitam et fidem imitentur ; nec variis et peregrinis sint de doctrinis abduci : sicut Jesus Christus semper idem est, ita eadem sit et Christo doctrina, v. 7, 8, 9.

Caveant speciatim à doctrinâ de discrimine ciborum, et de comestione victimarum legalium, quæ suis observatoribus nihil profuerunt : curent verò cor suum diviniâ stabiliri gratiâ, quam percipiant ex eorum victimis

PARAPHRASIS.

1. Perseverate vos invicem ut fratres diligere.
2. Et à consuetâ hospitalitate ne cessetis, licet ob bonorum vestrorum rapinam pauperiores : per hanc enim virtutem quidam digni fuerunt qui experient angelos, cum putarent homines tantum hospitio recipere.
3. Fratibus qui ob Christi fidem sunt in vinculis eo affectu compatiuntur ac si vos ipsi cum eis essetis in vinculis ; imò et omnibus quocumque malo corporali pressis succurrite, memores vos in carne infirmâ et isidlem malis obnoxiiâ habitare.
4. Conjugati concubii honestatem in omnibus servant, thorumque maritalem nullo spurcitiæ genere continent : Deus enim, qui fornicatores punit, adulteros judicabit severius.
5. Absint ab avaritiâ mores vestri, naturæ necessaria habentes in presentibus, contenti esto et de futuro confidite in Domino : ipse enim citavit Josue et omnibus ipsi confidentibus : Non te deseram, neque derelinquam.
6. Hoc itaque Dei promisso freti, confidenter dicamus cum Psalmistâ : Dominus mihi adjutor ; hinc non timebo quid mihi faciat homo.
7. Memores estote antistitum vestrorum, qui vobis fidei doctrinam tradiderunt ; animisque vestris revolventes sanctitatem quam in omni quidem vitâ, et præsertim in morte, exhibuerunt, illorum in fide constantiam subsequamini, ut vobis sit par et vita et mors.
8. Jesus Christus semper idem est ; qualis fuit heri tempore præterito, talis est hodie in presentibus, et talis semper erit : ergo et eadem esse debet de Christo doctrina et fides.
9. In Evangelio itaque vobis prædicato persistite firmi, et doctrinis hæreticorum variis et extraneis ne

altaris quod nobis Christus dedit, et de quo legalium observatoribus edere non licet, v. 9, 10.

Hoc figurabat illa cæremoniâ, quâ hostiâ pro peccato extra castra cremabatur ; et de quâ nec sacerdos legalis, nec populus edebat. Hæc hostiâ pro peccato Christi pro peccato morientis figura fuit, et ideo, ut hæc figuram impletet, extra portam passus est : sicut ergo de figurâ non comedebat Judæi legales, ita nec de figurâ licet eis edere, v. 11, 12.

Extra synagoga castra exendum, ad Ecclesiæ novæ castra accedendum, improprium Christi portandum, ut christianis sacrificii participes simus, et orientarum hostiarum vice per Christum hostiam laudis Deo semper offeramus, v. 13, 14, 15.

Liberalitatem erga pauperes commendat, obedientiam erga prælatos, Hebræorum orationes pro se postulat, denique epistolam appreciatione concludit ac salutatione, 16, 17, 18, etc.

circumferamini, hinc et illic fluctantes. Præsertim verò caveat à doctrinâ judaizantium, qui pietatem constituent in cibis corporalibus : optimum enim est gratiâ Dei stabilire cor suum, non escis, quæ suis observatoribus non proferunt coram Deo.

10. Nec tamen nos Christiani sine escis et sacrificiis sumus : habemus altare, habemus et victimam, ejus esu cor nostrum gratiâ Dei fulcitur, at quam judaizantium et legalibus tabernaculi ministris non licet comedere.

11. Hoc mirè figuratum fuit illâ cæremoniâ quâ juxta legis præscriptum nec sacerdos legalis nec populus comedebat de hostiâ expiatoriâ peccatorum : vituli etenim et hirci, quorum sanguinem sumunt sacerdotes in Sancta sanctorum inferrebat pro suorum et populi peccatorum expiatione, horum, inquam, animalium carnes extra castra cremabantur, et de eis nec sacerdos nec populus edebat.

12. Hæc hostiâ peccatorum expiatoriâ Christi pro peccatorum nostrorum expiatione morientis figura fuit : hinc Jesus Christus, ut hæc figuram impletet, extra portam urbis Jerosolymitanæ passus est, proprio sanguine populum suum sanctificans : sicut ergo de figurâ non licuit legalibus comedere, sic nec eis licet comedere de figurâ.

13. Nobis igitur et omnibus qui volunt Christiani sacrificii participes fieri ; nobis, inquam, extra veteris Testamenti castra, seu extra synagogam exendum ; nobis ad Ecclesiæ novæ castra accedendum ; nobis improprium Christi cum ipso portandum.

14. Nec nos terreat hic et Jerusale'm et ð synagoga exitus ; nos, inquam, qui fixam civitatem in hoc seculo non habemus, sed qui tanquam peregrini hinc viventes, futuram Jerusalem celestem inquirimus

45. Christo itaque uniti et incorporati, per ipsum, ut summum Pontificem nostrum, dignam laudis hostiam et gratiarum actionem Deo semper offeramus, sanctissimam Eucharistiam, opus laborum sacerdotium, nomen Dei benedictum; hymnos etiam et psalmos, fructus laborum fidelium, nomen Dei laudantium.

46. Hanc autem in Deum pietatem exercentes, in memore et pietatis erga proximum, et pro vestris facultatibus pauperes adjuvate: talibus enim hostiis conciliatur Deus.

47. Exactam prelati vestris obedientiam reddite, et reverentiam impendite; ipsi enim, utpote pastores et custodes vestri, vigilant pro animabus vestris, et salutem vestram consulunt, ut qui de vobis rationem reddendi sunt: eis ergo obedite ex animo, ut cum gaudio hoc grave munus impleant, et non cum taedio sustineant: quod sanè vobis non expedit, quia genitus illorum iram Dei in vos provocat.

48. Vestris orationibus me commendo, et hanc gratiam eò securus à vobis spero, quòd conscientia mihi testis est quoniam de nullo vestrum demeritis sim, imò omnibus prodesse sincerè volui.

49. Et instantius rogo vos orare pro me, ut citius

possim vobis reddi, et apostolica curà vobis optulari.

20. Deus autem pacis auctor, qui revocavit à mortuis Jesum Christum, magnum illum Pastorem actionem spiritualium, quae sanguine suo redemit et pacis, quo et Testamentum novum, et aeternum sancivit;

21. Deus, inquam, vos perficiat in omni opere bono, vobisque praestet ut divinam ejus voluntatem exequentes, faciatis opera ipsi placeant, pro merita Jesu Christi Filii sui, cui aeterna sit gloria.

22. Obsecro autem vos, fratres, ut boni ducatis hanc meam epistolam consolatoriam simul et exhortatoriam: scripsi paucis, consideratè materia, ut qui, sicut spero, vos brevi sim visurus et vivo sermone huic brevitati suppleturus.

23. Scitote et gaudete mecum, quòd clarissimus frater noster Timotheus sit à vinculis solutus; cum eo, si citò redierit ad me, vos invisam.

24. Nominè meo salutate omnes qui vobis praesunt, et omnes fideles qui sub eis Christo servant. Salutant vos Itali Christiani, optantque prosperitatem et pacem.

25. Gratia Dei sit semper cum vobis omnibus. Amen.

COMMENTARIA

VERS. 1.— CHARITAS FRATERNITATIS; GRÆC., *φιλία*; id est, caritas fraterna, seu amor fratrum, amor fratrum.

MANEAT. In Græco non est in vobis, Syrus tamen habet; id est: Perseverate in fraternâ charitate, seu vos invicem ut fratres diligere.

VERS. 2.— ET HOSPITALITATEM NOLITE OBLIVISCI; Syr.: *Et dilectionis peregrinorum ne sitis immemores*; id est: Et à consuetu hospitalitatis officio ne cessetis, licet pauperiores effecti;

PER HANC ENIM LATUERUNT...; id est: Per hanc enim virtutem quidam excepserunt angelos; seu cum putarent homines hospitio recipere, angelos excepserunt. Respicitur historix Genes. 18, 2, et 19, 1, ubi Abraham et Lot excepserunt angelos hospitio. Græc.: *Latuerunt excepientes angelos*, est locutio Græca pro: Inscii et nescientes excepserunt; sicut dicunt: Latet senescens, id est, inscius et non sentiens senescit. Hoc bene Syrus: *Per hanc enim digni fuerant quidam, quævis non sentientes, qui excepierunt angelos*. Nota quòd nefas erat Christianis apud gentes divertere, sed in episcoporum domibus excipiebantur et à vitibus curabantur. Hinc D. Paulus, 1 Timoth. 5, et ad Tit. 1, hospitalitatem inter

VERS. 1.— *Charitas fraternitatis maneat in vobis. Maneat; q. d.: Pergite ut copistis invicem juvare et fovete, nec permitte ut ob persecutiones, exilia et expilationes hæc charitatis officia intepescant.*

VERS. 2.— *Et hospitalitatem nolite oblivisci, hoc est, ab officio consueta hospitalitatis nolite cessare.*

Per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio recepti. Legendum est, latuerunt; id est, non sunt visi à Solomonis, cum illi in domum Lot irruentes cæcitate percussi sunt.

Latuerunt, angelis receptis, id est, latenter, vel ne-

episcopio virtutes recenset; et de viduis 4 Timoth. 5, 10: *Si sanctorum pedes lavit*. Erat apud Christianos tessera hospitalitatis, etc. Hic mos adhuc vigebat anno 1020; hæc vide apud Cornelium à Lapide, hic.

VERS. 5.— MEMENTOTE VINCITORUM, TANQUAM...; id est: Eo affectu compatimini fratribus qui Christi causâ sunt in vinculis ac si cum eis essetis iisdem vinculis corporaliter vincti: eisque subvenite sicut vobis subveniri velletis.

ET LABORANTEM, TANQUAM ET...; Græc., et *malis pressorum*; id est: Et compatimini iis qui male habent, seu quocumque corporali malo sunt afflicti, tanquam qui et ipsi sitis in corpore isdem malis obnoxio; seu cogitantes vos in carne infirmâ habitare et isdem incommodis obnoxia, et consequenter simili malo vos affligi posse.

VERS. 4.— HONORABILE CONJUGIUM IN OMNIBUS; id est: *Conjugium vestrum sit in omnibus rebus ad id spectantibus honorabile, seu honestatem servate in omni re conjugali*:

ET THORUS IMMACULATUS, id est, et thorus maritalis nullâ maculâ, aut spurcitate contaminetur.

FORNICATORES ENIM ET ADULTEROS...; quia fornicatores et adulteros judicabit, damnabit, punietque

scientes angelos recepserunt; lat-it illos quòd hospites essent angeli, non senserunt esse angelos, sed putabant esse homines.

VERS. 5.— *Mementote vincitorum tanquam simul vincti*. Ita vincitorum Christi miseremini, ac si vos ipsi vincti essetis; putate vos simul cum eis teneri in vinculis.

Et laborantem, tanquam et ipsi in corpore morantes. Memores sitis afflictiorum, ac si essetis in ipsorum corporibus, eadem patientes quæ illi.

VERS. 4.— *Honorabile conjugium in omnibus, et*

Deus. Hanc sensum et præcedentia et sequentia indicant. Nagantur ergo sectarii cum hic volunt conjugium omnibus præcipi, quasi dicat Apostolus conjugium in omnibus personis, et consequenter sacerdotibus et religiosis esse honorabile, quòd hæreticum et ab Ecclesiâ damnatum. Debet ergo intelligi, id dictum est: Conjugium sit in omnibus suis rebus, seu omnino, omnibus modis honorabile; vel sit in omnibus conjugatis honorabile, id est, omnes conjugati servant omnem in conjugio honestatem. Equidem aliqui catholici, quibus favet Syriaca versio, aiunt: Honorabile est conjugium in omnibus. Sed melius suppletur sit, quia sermo exhortatorius est, non dogmaticus, ut legitur patet ex præcedentibus et ex sequentibus. Est meritò sanè conjugatus ad omnem honestatem hortatur Apostolus; ut enim ipse docet alibi, scilicet Ephes. 5, v. 32: *Sacramentum hoc magnum est, et ideò omnia in eo debent esse honesta, sancta, magno digna sacramento*. Requiritur intentio pura, honestas in modo, moderatio in usu. Timendum autem ne pervertantur hæc omnia, et ex magno sacramento fiat magnum sacrilegium, ex intentione malâ, ex inhonestate, ex immoderatione. Hoc ut vitetur à Christianis: *Honorabile sit in omnibus*, id est, omni ex parte conjugum apud conjugatos. De sanctitate matrimonii et de conjugatorum meritis vide Ephes. 5, in fine cap.

VERS. 5.— SINT MORES SINE AVARITIA, GRÆC.: *Pecunie non appetitis mos*; Syr.: *Ne diligat pecuniam mens vestra*; Arab.: *Animus vester non sit pecunie cupidus*; id est: Mores vestri (mos enim in singulari non dicitur à Latinis) absint à studio quærendæ pecunie, ne sui studeatis augendis rebus vestris.

CONTENTI, SUPPLE SITIS, PRÆSENTIBUS, id est, ha-

thorus immaculatus. Thorus, id est, cubile. Conjugium sit in omnibus vobis honorabile, et thorus immaculatus; hoc est: Præcipio ut omnes qui in conjugio estis, servetis honorem conjugii, et thorum sine maculâ, neque cubile ullo stupri genere contaminetur.

Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus. Omnes quidem fornicarios, sed speciatim adulteros, judicabit, id est, condemnabit, Deus, scilicet æternæ mortis supplicio. Hinc sequitur fornicationem etiam simplicem, esse peccatum aeternâ damnatione dignum.

VERS. 5.— *Sint mores sine avaritia*. Dehortatur ab avaritiâ, quòd sit omnium malorum radix, 1 Tim. 6. Jam quid sit avaritia, ne in eâ re fallant seipso, docet ex virtute contrariâ, dicens:

Contenti presentibus; contenti sitis iis quæ habetis, quæque sufficienti necessitati vestre: nec velitis ditioris fieri. Eò ergo magis eris dominus rerum tuarum, imò totius mundi, quòd nimis es cupidus; avarus enim terrena scribit ut mendicis, fidelis contenti ut dominis, ait S. Bernardus.

Ipe (Deus) enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Sunt verba Dei ad Josue, cap. 1: *Sicut fui, itaque cum Moysè, ita ero tecum, non demittam, neque derelinquam te*; q. d.: Nolite esse solliciti de congregandis opibus ad vitam tendendam necessariis, fide Deo, ipse de necessariis vobis providet: ipse enim dixit Josue, et in Josue omnibus suis fidelibus servit et amicus promisit et dixit: *Non te deseram, nec derelinquam*.

VERS. 6.— *Ita ut confidenter dicamus, ita ut cum bonâ spe et fiduciâ possumus dicere:*

Contentes quæ in presenti necessaria sunt, contenti estote;

IPSE ENIM DIXIT, id est, siquidem ipse Dominus dixit, Josue 1, 5: *NON TE DESERAM*, etc.; divinæ ergo bonitati fidendum.

VERS. 6.— *ITA UT CONFIDENTER DICAMUS...* Ita ut ex sincerâ fiduciâ dicere possumus quòd cecidit David psal. 117: *DOMINUS MIHI ADJUTOR*, ideò non TIMEO QUID MIHI FACIAT HOMO: Hoc D. Paulus Hebræis applicat, qui ob fidem suis sæpè spoliabatur bonis.

VERS. 7.— MEMENTOTE PRÆPPOSITORUM VESTRORUM; Græc., *ducum vestrorum*; Syr. etiam; Arab., *gubernatorum*. Hæc verba de prælati defunctis intelligi debent, ut patet ex ultimis verbis. Hortatur itaque ut recorderentur D. Jacobi, Stephani, aliorumque divini verbi apud eos præconum.

QUORUM INTENTUS EXITUS...; id est: Ut animis vestris revolventes finem laudabilis illorum conversationis, seu sanctitatem quam in omni vitâ suâ exhibuerunt, et in quâ usque ad mortem persistuerunt.

IMITAMINI FIDEM, id est, illorum in fide constantiam subsequamini ut vobis par sit vita et mors. Hinc discite nihil utilius esse quàm sanctorum vitam et mortem intueri, seu, ut ait D. Chrysostomus, recogitare, animo revolvete, iterum iterumque considerare, ut illorum imitemur vivendi rationem et moriendi modum.

VERS. 8.— *JESUS CHRISTUS HERI ET HODIË IPSE EST, ET IN AETERNUM*. His verbis redditur ratio et præcedentium et sequentium, seu cur debeant præpositorum suorum fidem imitari, et cur non debeant variis agitari doctrinis. Jesus Christus semper idem est, ac sibi similis; qualis fuit heri, tempore præterito præpositorum vestrorum, talis est nunc hodiè, et talis semper erit;

Dominus mihi adjutor; non timeo quid faciat mihi homo, psal. 117. Sentit autem, non timendum ne mali homines nobis prævaleant, etiam temporaliter affligendo, quasi per hoc aliquid nobis nocent; id enim non futurum, nisi in compensationem majoris ac melioris boni, cujusmodi sunt exercitium patientiæ, purgatio peccatorum, gratiæ et gloriæ augmentum.

VERS. 7.— *Mementote præpositorum vestrorum*, etc. Præcipit ergo ut episcoporum suorum memores sint, qui eis locuti fuerant verbum Dei, id est, doctrinam fidei tradiderunt, qui doctrinam à se traditam sanguine suo obsignaverunt; eorum sanctam conversationem, fidem eorum, fideique constantiam imitemini.

VERS. 8.— *Jesus Christus heri, etc.* Sensus est: *Jesus Christus, in quem creditis, et quem pro Christo recepistis, non est alius atque alius; non subinde mutatur; sed qui fuit superiore tempore, idem et nunc est, idemque permanens in omne tempus et seculum futurum*. Jure vos adhortor ad imitandam fidem fideique constantiam præpositorum vestrorum qui excesserunt ex hæc vidâ. Nam idem est Jesus Christus, qui sicut illis adjutor fuit, ita et vobis adjutor sperandus est. Fides vestra est in Jesum Christum, sicut et fuit vestrorum præpositorum; atque qui Jesus Christus semper idem est; ergo et fides vestra eadem esse debet cum fide illorum, ideòque necesse est ut illorum fidem imitemini.

VERS. 9.— *Doctrinis terris et peregrinis nolite abducere*. Varias doctrinas appellat quæ divise sunt atque inter se dissident; peregrinas verò, forinsecus adjectas, adventitias, et à doctrinâ domesticâ, ecclesiasticâ,

ergo et eadem sit fides vestra; ergo et variis doctrinis, etc.

VERS. 9. — DOCTRINIS VARIIS ET PÆREGRINIS NOLITE ABDUCI, Græc., *ne circumferamini*: Nolite agitari, hinc et illic fluctare. Nota hic tres hæreses proprietates: varia est non tantum in veritate, sed et à seip[s]is; semper divisa est in multas sectas et opiniones. Peregrina est, adventitia, forinsecus adducta. Abduci à veritatis recitidine, demens est et avia.

OPTIMUM EST ENIM GRATIA STABILIRE COR; Græc.: *Pulchrum enim gratiâ stabilire cor*; Syr.: *Melius est enim ut per gratiam confirmemus corda nostra, quam per cibos*. D. Paulus à genere descendit ad certam speciem, seu dato generali monito de cavendo à variis hæreticorum doctrinis, monet specialiter ut caveant à doctrinâ de discrimine ciborum lege retitorum, et de manducatione ciborum sacrificialium, seu de comestione victimarum legalium. Quod ut melius intelligas, nota quod iudaizantes magnam religionis partem collocabant in eis ciborum Deo oblatorum, quasi vim haberent sanctificandi, animumque roborandi. Ut hanc doctrinam à christianâ doctrinâ alienam evertat Apostolus: *Optimum est*, inquit, *gratiâ stabilire cor*; quasi diceret: Gratia Dei est cordis humani fulcrum et stabilimentum, non verò talis aut talis cibi discretio, aut usus; hæc enim et similia nihil coram Deo profuerunt observatoribus suis.

QUE NON PROFUEUNT... Græc.: *In quibus non sunt adjuti ambulantes*; Syr.: *Nullam enim utilitatem perceperunt qui versati sunt in illis*.

VERS. 10. — HABEMUS ALTARE... Solutur Hebræos ex privatione istorum ciborum legalium; quasi diceret: De cætero non vos pœniteat hæc reliquie, nec propterea doleatis, aut tabernaculi ministris invidicatis: si enim nobis non licet de illorum sacrificiis comedere, habemus et nos altare, *bonarumque sacrificatorum*.

DE QVO EDENDI NON HABENT, *ἴσχυος, jus*, libertatem,

QUI TABERNACULO... legis veteris sacerdotes, et qui legalia custodiunt; è synagoga enim exeundum est, ut quis de altari Christi edere jus habeat.

Observatio litteralis et dogmatica.

Sed quodam est hoc altare? Pterique tum antiquiores, tum recentiores intelligunt altare eucharisticum, ut vocantur peregrina merces que non sunt domi natae.

Optimum est enim gratiâ stabilire cor, non escis; que non profuerunt ambulanti in eis. Quasi dicit: Ne abducatur et circumferamur variis doctrinis; optimum remedium in fide cor nostrum, non escis. Dicit ergo multo melius esse si cordis stabilimentum ac firmitatem querant in gratiâ Dei quam novi Testamenti mediator Christus attulit, quam si in observantiâ ciborum quam tradidit Moyses. Per escas intelligi observantias certarum escarum et ciborum lege Mosâicâ prescriptas, Levit. 11. Hæc enim non profuerunt, id est, non justificaverunt comedentes, nec mentibus eorum robur gratiâ addiderunt.

VERS. 10. — Habemus altare, de quo edere non ha-

tiem, in quo Christus sub specie panis et vini quolidè immolatur. Ita Theodoretus, Theophylactus, D. Anselmus. D. Thomas intelligit primò aram crucis, in qua Christus pro nobis immolatus et cruentè oblatus est; secundò Christum ipsum, in quo et per quem preces nostras offerimus Deo, estque altare aureum de quo Apoc. 8. *Habemus itaque altare lignæm crucis in quo Christus cruentè oblatus est: habemus altare lapideum in quo Christus incruentè sacrificatur: habemus altare aureum, Deoque dignum, ipsam Christi personam, in quo humanitatem suam, tanquam victimam Deo dignam, sacerdos in æternum Christus immolat.*

Sed quis germanior Apostoli sensus? Præter jam citatos, Estius censet esse primum, de arâ crucis; Cornelius à Lapide, Menochius, Tyrinus censent esse secundum, de arâ eucharisticâ; Gœgnæus utrumque jungit et amplectitur: *Habemus, inquit, altare, id est, hostiam in arâ crucis oblatam, ipsum, scilicet, Christi corpus, de quo edere non possunt qui tabernaculo deserviunt...* Hæc est vera hostia per quam sanctificantur et de quâ spiritualiter et sacramentaliter vespici possunt quicumque in eam credunt; non qui fiduciam in veteri lege habentes, veteri tabernaculo deserviunt.

Reversùm cum utriusque altaris eadem sit hostia; et aliundè comestio eucharistica sit communio, participatio, comestio hostiæ in cruce pro nobis immolatæ, potest D. Paulus utrumque altare cogitasse, hæc verba dicens: *Habemus altare*. Verbum tamen de præsentibus, habemus, expressius significat illud altare quæ presens sit usus in aliquo Ecclesiæ christiane sacrificio: et hinc antiquiores multi hæc D. Pauli verba intellexerunt de altari in quo nunc offerimus sacrificium corporis et sanguinis Christi, pro nobis omni in cruce immolati. Porro hæc antiquiorum expositio, etsi non foret ad D. Pauli mentem, multum tamen hæreticis premeret; ex eâ enim manifestum est quòl mysticum Christi sacrificium et sacrificatorium agnoscant in Eucharistiâ.

VERS. 11. — QUORUM ENIM ANIMALIUM INFERTUR SANGUIS...; Syr.: *Si quidem animalium illorum, quorum inferbat sanguinem summus pontifex in sanctuarium pro peccatis, caro concremabatur extra castra*. Probat è synagoga exeundum ut quis fiat particeps

benè potestatem (id est, facultatem, licentiam) qui tabernaculo deserviunt. Altare, scilicet, in quo offerimus sacrificium corporis et sanguinis Christi, olim in cruce immolati, quod edunt et participant non Levitæ et Judæi sed sacerdotes et fideles christiani, dum sumunt S. Eucharistiam, hoc sine ut gratiam cor stabilientem consequantur, cibumque sumant corpus Christi, qui eos vivificat in æternum. Ita Chrysost., Theod., Theoph., Anselm. Nullum enim aliud altare habent Christiani, de quo edant, nisi mensam Dominicam. Neque ii qui legi inherant, habent jus edendi de altari quod habent Christiani.

VERS. 11. — Quorum enim animalium inferitur, etc. Sicut vetus pontifex de sacrificio quod pro suo populo peccato obtulerat, non comedeat, sed animalium immolatorum corpora cremabantur extra castra,

sacrificii, seu cruenti, seu incruenti, Christi, idque probat cæremoniâ à Moysè ordinatâ in expiationis sacrificio, quod sacrificium erat figura sacrificii Christi: *Quorum enim animalium...*, id est: Vituli et hirci, quorum sanguis expiatorius peccatorum, tum pontificis, tum populi, *inferitur in sancta sanctorum, per summum pontificem*; *Horum corpora cremantur, in holocaustum, et de eorum carnis nec sacerdotes nec populus comedeant.*

EXTRA CASTRA. Quando solemne hoc expiationis sacrificium institutum est, populus Dei agebat in deserto, ubi castra erant illi urbis vice; imò urbs quædam mobilis et ambulans per desertum, in cuius medio erat tabernaculum. Hinc dicitur: *Extra castra*. Quidquid autem tunc non liceat intra castra, postea non liceat intra urbem.

VERS. 12. — PROPTER QUOD ET JESUS UT SANCTIFICARET PER SUUM; Græc., *per proprium*. Syr., *sanguine proprio*. Propter quod, id est: Quia hæc animalia Christi figuræ erant, seu representabant corpus et sanguinem Christi, que debebant in sacrificio offerri pro expiatione peccatorum totius mundi, idè, id est, ut hæc figuras adimpleret Christus.

EXTRA PORTAM, ubi Jerusalem, passus est, ut per proprium sanguinem, populum suum sanctificaret.

VERS. 13. — EXAMUS ERGO AD EUM EXTRA CASTRA; Syr.: *Enimverò nos quoque exeamus ad eum extra castra*; id est: Exeundum itaque nobis et omnibus qui volunt ipsius sacrificii participes fieri, exeundum, inquam, extra castra, veteris scilicet Testamenti, extra synagogam et Judaismum: accedendum ad novæ christianæ Ecclesiæ castra; accedendum ad Christum;

IMPROPERIUM EJUS PORTANTES; Syr.: *Induti opprobrio ipsius*, id est, ignominiam passionis illius ferentes. Erat tunc non modicum opprobrium Christianamur dicit, discipulum et sectatorem Crucifixi nominari.

VERS. 14. — NON ENIM HABEMUS HIC MANENTEM...; Nec turbet aut terreat nos hoc voluntarium è Jerusalem aut synagoga exilium nostrum; nec enim nos Christiani fixam ac stabilem habemus in hoc seculo civitatem, sed velut peregrini in tabernaculis habitan-

tes quicumque tabernaculo deserviunt, edere non possunt de altari crucis, id est, fructum percipere de sacrificio super illud altare oblato, presertim cum extra portam fuerit igne passionis consumptum, etc.

VERS. 12. — Propter quod et Jesus, etc. Propter quod, id est, ut impleteret illa figura quæ est de carnis extra castra cremandis, etiam Jesus, ut per suum proprium sanguinem populum sanctificaret, extra portam civitatis Hierosolymæ passus est.

VERS. 13. — Examus igitur ad eum extra castra, vel extra civitatem: vite scilicet ac morum conformatione facimus quod ille fecit, patiamur que passus est.

Improperium ejus portantes. Ejus, inquam, qui extra portam passus est; nam qui duebantur extra portam, ignominiosè morte mulebantur. Improperium Christi, propriè illud Apostolo dicitur, quod vocabatur Christiani, de quo Petrus A. Epist., 4: *Si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine*. Erat enim magnum probum vocari sectatorem ac discipulum Christi crucifixi.

VERS. 14. — Non enim habemus hic manentem civi-

tes, futuram inquirimus, celestem nempe Jerusalem.

Nota ex quatuor causis que dari possunt de hæc cæremoniâ, cur scilicet hircus et vitulus extra castra comburentur, tres à D. Paulo in versibus præcedentibus assignari. Primò allegoricam, significabat Christum extra portam passurum, v. 12; secundò tropologicam, significabat nos extra castra exire debere ut ad Christum accederemus; tertio analogicam, significabat nos in hæc vitâ civitatem non habere. Litteralem omisit: hæc autem erat, ut hæc cæremone excitaretur horror peccati; significabatur enim quòd peccatum et peccator debent extra mundum creari, scilicet in inferno.

VERS. 15. — PER IPSUM ERGO OFFERAMUS HOSTIAM LAUDIS SEMPER; Græc., *per omne, Deo*; id est: Cruentorum hostiarum vice, per Christum pontificem et mediatorum nostrum *semper offeramus Deo hostiam laudis*, hymnos, psalmos, gratiarum actiones.

FRUCTUM LABIORUM, primò quia labiis pronuntiantur; secundò quia quasi fructibus in agro nostro natis, et Deo in sacrificio oblati, ipsam laudam et glorificamus. Benè etiam per *hostiam laudis* sanctissima Eucharistia potest intelligi, quæ per excellentiam est hostia laudis et gratiarum actio, estque *fructus laborum continentium NOMINI EJUS*, id est, operum laborum sacerdotialium, Dei nomen benedictivum. Et hunc sensum videtur exigere v. 10: *Habemus altare*; hinc in paraph. primus est.

VERS. 16. — BENEFICENTIAM AUTEM ET COMMUNIONIS...; Syr.: *Nec obliviscimini commisionis et communicationis in pauperes*. Beneficentiæ, id est, liberalitatis, et communionis, id est, communicationis facultatum vestrarum in pauperes.

NOLITE OLIVISCI, licet vos ipsi sitis effecti pauperes, rapinis bonorum vestrorum; quasi diceret, ait D. Thomas: Olim opere exhibebatis opera misericordie, nunc autem saltem corde, si non potestis opere. Hinc nolite oblivisci, quasi ob eorum paupertatem non audeat precipere.

TALIBUS ENIM HOSTIIS PROMERETUR DEUS; Græc.: *Benè placet sibi Deus*; Syr.: *Per hæc hostias homo gratus est Deo*. Promeretur, passivè, id est, concilia-

tatem, sed futuram inquirimus, improprium ejus portantes. Ad quod idè hortatur, quia non habemus, inquit, nos Christiani in hoc seculo, manentem; id est, fixam ac stabilem civitatem; sed, inquit, velut in tabernaculis agentes, ad eam civitatem tendimus que nobis in futuro promittitur, id est, ad Jerusalem celestem.

VERS. 15. — Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, etc. Per ipsum ergo, Christum scilicet tanquam pontificem et mediatorum nostrum, qui hæc omnia bona nobis conciliavit, quique nostra vota Deo offert, offeramus hostiam laudis, id est, sacrificium missæ; que rectè dicitur hostia laudis, quia à Christo Domino deo Patri primùm fuit oblata in gratiarum actionem et laudem, idemque Christus nobis, ut imitaremur, prescripsit et instituit, indeque dicta est Eucharistia, id est, gratiarum actio.

VERS. 16. — Beneficentiæ autem, et communionis nolite oblivisci. Dicit autem: *Nolite oblivisci*, sicut et supra de hospitalitate, scilicet in pauperes et egenos. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Hostia hæc offertur Deo per manus pauperum, qui ex eâ vivunt;

tur Deus, placetur Deo, placatur Deus, possumus promereri Deum.

VERS. 17. — *OBEDITE PRÆPOSITIS VESTRIS;* Græc., *obediens vestris;* Syr., *gubernatoribus; obedite et subiacete;* et debitam reverentiam exhibete. Duo debentur prælatis, obedientia et honor; idque duas ob rationes: prima respicit prælatos, Ipsi enim pervertunt; secunda respicit subditos, ut cum gaudio, id est, ut cum alacritate munere tam gravi fungantur, et non gementes, quod sanè non expedit vobis, imò noxium est, quia, ut ait D. Chrysostomus, gemitus prælatis omni ultione deterior est; invocatur enim Dominum, ut ipse puniat; cui Theophylactus addit: Metue, quia Deo te tradit. Nota in precedente versu triplex sacrificii genus, laudis Deo, v. 15; charitatis proximo, 16; obedientie prælatis, quæ melior est quam victimæ; per victimas enim, ut ait D. Greg. Magnus, aliena caro, per obedientiam voluntas propria maculatur.

VERS. 18. — *ORATE PRO NOBIS, seu pro me.* Si Hebræorum adhuc in viâ, imò in lubrico stantium, precem implorat Apostolus, quis dubitet nos sanctiorum cum Christo regnantium orationes utiliter implorare?

CONFIDIMUS ENIM... Prudenter amovet impedimentum quod ex falsis rumoribus poterat in illos contraxisse, quasi legis esset inimicus et apostata; simul et insinuat quod meretur eorum orationibus adjuvari, ut qui nihil non facit, ut omnibus proisit: *Confidimus*, quod nullus in vobis commisit criminis sim consensit; testis est mihi conscientia; imò benè meritis sum,

gratissima autem est Deo, adeo ut Deus sibi dari et offerri aestimet id quod datur pauperi. *Promeretur Deus*, id est nos promeremur Deum.

VERS. 17. — *Obedite præpositis vestris, et subiacete eis.* Constat autem Apostolum loqui de præpositis ecclesiasticis, id est, episcopis. Præpositus vocat pastores et episcopos, hæc obedientiam humilem, submissionem et supplicem exhibere jubet.

Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi. Pervigilant, id est, pervigilare debent, et verò, cum boni sunt, ut jam sunt reipsa, pervigilant.

Ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes. Obediendi leve onus facit præposito, ut scilicet gaudeat in ejus obedientiâ et profectu, inquit Theoph. Sensus est: Ut curam vestri agant cum alacritate et gaudio, et non gemant sub onere, sed levius illud ferant, dum vident se non inaniter in vobis laborare.

Hoc enim non expedit vobis, scilicet, ut gementes id faciant, quia, ut ait Chrysostomus, gemitus prælatis ob inobedientiam subditi invocatur Dominum, ut ipse eam graviter ulciscatur.

VERS. 18. — *Orate pro nobis.* Apostolus, more suo, sub finem Epistolæ commendat se precibus eorum ad quos scribit.

Confidimus enim quia bonam conscientiam habemus, in omnibus benè volentes conversari. In omnibus, id est, per omnia studentes benè conversari, ut ne cuiquam diebus aut factis meis ullum præbeam offendicium.

VERS. 19. — *Amplius autem deprecor vos hoc facere, etc.* Deprecor vos hoc facere, id est, pro me orare. Non enim apud vos inutilis ero, si vobis resisteret. Vobis autem intellige, in Judæâ morantibus. Nam Epistola ad Hebræos scripta quò perferenda erat, nisi in Judæam? Quia multo jam tempore ab illis abierat.

quia in omnibus sincerè processi, et ex bonâ voluntate, ut omnibus prosim.

VERS. 19. — *AMPLIUS AUTEM DEPRECOR VOS...* Græc., *hoc facere;* id est: Impensius autem rogo vos pro me orare;

Quò CELERIUS, id est, ut ad vos citius revertar, quod vehementer exopto. Hinc conicitur hanc Epistolam Romæ scriptam fuisse à D. Paulo in vinculis, paulò antequàm liberaretur et in Judæam rediret; quod tamen non videtur omnino certum, quò absolute loquendi modum, v. 25: *Videbo vos*, qui non convenit homini in vinculis detento, nisi fortè de liberatione jam certo. Hinc etiam inferitur, ex verbo scilicet RESTITUIT VOBIS, quòd ab Hebræo scripta sit hæc Epistola.

VERS. 20. — *DEUS AUTEM PACIS,* id est, auctor et amator,

QUI EDUXIT DE MORTUIS PASTOREM MAGNUM OVIVM, id est: qui Jesum Christum à mortuis suscitavit, magnum illum pastorem ovium spiritualium, id est, principem pastorum, cujus omnes alii sunt vicarii;

IN SANGUINE; Syr., *per sanguinem;* id est, pastorem ovium per sanguinem suum, sen quem fudit pro ovibus suis, seu quas pascit sanguine suo;

TESTAMENTUM ÆTERNI, et per quem sanctivit novum et æternum Testamentum, seu quòd durabit usque ad finem mundi.

VERS. 21. — *APTET VOS,* id est: Deus, inquam, suâ gratiâ vos reddat aptos,

IN OMNI BONO, id est, ad omne bonum opus;

VERS. 20. — *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium.* Vicissim benè eis precatur, ac pro eis orat. Cur hic meminit magni pastoris à morte reducti? Ideò magni pastoris, quia de parvis et secundariis pastoribus, hoc est, præpositis, jam semel et iterum verba fecerat, tum quia pacem nominaverat, cujus inter Deum et hominûs conciliandæ causâ, pastor ille magnus pro omnibus mori dignatus est. Meminit autem ejusdem à morte resuscitati, ut ostendat eum adhuc vivere, seu perque victurum.

In sanguine testamenti æterni. Christum ait à morte reductum ac resuscitatum esse, virtute ac merito sanguinis ipsius in morte effusi, quò confirmatum est testamentum æternum. Ipse enim, inquit Thomas, per suam passionem meruit sibi et nobis gloriam resurrectionis.

Dominum nostrum Jesum Christum. Benè Dominum vocat, post factam mentionem mortis ejus et sanguinis, quò nos redemit ac servos suos fecit; 1 Cor. 6: *Non estis vestri; empti enim estis pretio magno.*

VERS. 21. — *Aptet vos in omni bono.* Deus pacis vos, tanquam unius corporis membra, componat, aptet ac perficiat in omni genere honorum operum, sic ut alius in hoc, alius in alio opere juxta suam vocationem sedulo se exerceat.

Ut faciatis ejus voluntatem. Deus aptet vos in omni bono, prestans nihil tum ut voluntatem ejus faciatis.

Faciens in vobis quòd placeat coram se per Jesum Christum, hoc est, per gratiam suam efficiens, efficiat operans in vobis opera sibi placenta; optat enim et precatur Apostolus ut Deus hæc in illis efficiat et præstet per meritum Christi Filii sui, quod et Ecclesiâ passim in suis orationibus imitatur.

Syr.: *Ipse vos perfectos reddat in omni opere bono; Ut faciatis ejus voluntatem,* id est, ut exequamini quòd à vobis vult fieri;

FACIENS IN VOBIS, per suam scilicet inspirationem et cooperationem,

QUOD PLACEAT CORAM SE; Græc.: *Benè placitum coram se;* Syr.: *Quod bonum est coram ipso.* Deus dicitur facere id cujus faciendi dat gratiam.

PER JESUM CHRISTUM, id est, per merita Jesu Christi, filii sui, cui est gloria...

VERS. 22. — *ROGO AUTEM VOS, FRATRES, UT* (licet non sim tam vester quàm gentium Apostolus)

SUFFERATIS VERBUM SOLATI, id est: grato tamen animo recipiatis hanc Epistolam exhortatoriam simul et consolatoriam.

ET ENIM PERPAUCIS...; Græc.: *Per brevia misi vobis;* id est: Perpaucis consideratâ materiâ scripsi vobis, ne fatigaretis.

VERS. 23. — *COGNOSCITE,* id est: Sciote et gaudete mecum FRATREM NOSTRUM TIMOTHEUM DIMISSE; Græc.: *absolutum;* Syr.: *solutum esse, scilicet à vinculis.*

Cui est gloria in secula seculorum. Amen. Non minus verè ad Jesum Christum, qui et ipse Deus est, quàm ad Deum Patrem referri potest. Amen vim habet confirmandâ id quòd dicitur vel optatur, ut si dicas: Ita fiat.

VERS. 22. — *Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solati;* q. d.: Ergo Paulus, non impero, sed rogo vos, ut æquo animo suscipiatis hanc meam consolatoriam et exhortatoriam ad majora pro fide Christi certamina obsecranda Epistolam.

Et enim perpaucis scripsi vobis. Perpaucis, si videlicet speciebus rei argumentum et dignitatem; memque erga vos, ô Hebræi, zelum et affectum. Hoc dicit Paulus, ait Chrysost., quòd Hebræi passulo essent animo in suis tribulationibus: nam talium est non ferre sermonem longum.

VERS. 23. — *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum.* Significat Timotheum fuisse alicubi in vinculis, licet id alicui non narretur. Ita Chrysost., Theoph., Primas., Anselm.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et ad præxim redigenda.

Primum. Honorabile consuetum in omnibus, v. 4. Recordentur conjugati connubium magnum esse sacramentum; de quo vide Ephes. 5, ubi fusè explicatur ea quæ ad illud pertinent. Et quia magnum est sacramentum, recordentur quòd sanctum et honorabile esse debeat. In omnibus, omnino conjugatis, non in solis proventoris ætatis hominibus, sed et in juvenibus, ait Theophylactus. In omnibus quæ ad conjugium spectant; omnino, omni ex parte, et omnibus modis. Sit puritas in intentione, honestas in modo, moderatio in usu. Caveant ergo conjugati ne thorum maritalium contaminantes, ex magno sacramento magnum faciant sacrilegium. Vide dicta v. 4.

Secundum. *Obedite præpositis vestris et subiacete eis; ipsi enim pervigilant pro animabus,* etc., v. 17. His verbis instruntur subditi simul et prælatis. Subditi duo debent prælatis, obedientiam et reverentiam; hæc utrumque precipit Apostolus. Obedientiam quidem: *Obedite;* quidquid vobis pastores sanctum præ-

culis. Ignoratur ubi fuerit in vinculis: aliqui interpretantur dimissum ab amicis, à negotiis, quibus destituebatur.

SI CELERIUS VENERIT. Non erat tunc cum Paulo: Si citò redierit ad me, brevi videbo vos; Syr.: *Cum eo vos invisiam:* de hæc absolutâ locutione vide v. 19.

VERS. 24. — *SALUTATE OMNES PRÆPOSITOS;* Græc.: *duces;* Syr.: *Postulate pacem eorum omnium qui præsumt vobis;* scilicet omnes qui in singulis oppidis præsent in Judæâ et in Syriâ.

SALUTATE VOS DE ITALIA FRATRES; SYR., *quotquot sunt ex Italiâ,* qui ad Paulum ex totâ Italiâ conflabant.

VERS. 25. — *GRATIA CUM OMNIBUS VOBIS. AMEN.* Græc.: *Ad Hebræos scripta est ab Italiâ per Timotheum.* Syr.: *Epistola ad Hebræos ex Italiâ Romanâ scripta, missaque per Timotheum, fuit.* Quod tamen non est certum, cum, ut dictum est v. 23, Timotheus Romæ tunc non esset, nec cum D. Paulo; dubitatur ergo per quem missa sit.

Cum quo (si celerius venerit) videbo vos. Cum illis, inquit, comite si maturè ad me venerit aut redierit, vos invisiam; alioqui, sine eo ad vos iturus; moræ longioris impatient. Indicant hæc verba magnum in Paulo desiderium invisiendi fratres suos Judæos.

VERS. 24. — *Salutate omnes præpositos vestros,* id est, episcopos Ecclesiæ, maxime per Judæam et Syriam.

Et omnes sanctos, id est, omnes fideles, qui apud vos sunt, id est, Christianos, qui vocatione, professione, officio et debito sancti sunt, id est, esse debent. *Salutate vos de Italiâ fratres.* Significat Judæos christianos per varias urbes Italiæ dispersos: unde plus dicit quàm si scriberet: *Salutate vos Romanæ.* Urbum autem Romæ scripta sit Epistola, an in aliâ quâpiam Italia parte, non liquet.

VERS. 25. — *Gratia cum omnibus vobis. Amen.* Concludit Epistolam appreciatione gratiæ, significans eo nomine beneficentiam Dei, quatenus ab eo nobis omnia dona salutis proveniunt.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et ad præxim redigenda.

Primum. Honorabile consuetum in omnibus, v. 4. Recordentur conjugati connubium magnum esse sacramentum; de quo vide Ephes. 5, ubi fusè explicatur ea quæ ad illud pertinent. Et quia magnum est sacramentum, recordentur quòd sanctum et honorabile esse debeat. In omnibus, omnino conjugatis, non in solis proventoris ætatis hominibus, sed et in juvenibus, ait Theophylactus. In omnibus quæ ad conjugium spectant; omnino, omni ex parte, et omnibus modis. Sit puritas in intentione, honestas in modo, moderatio in usu. Caveant ergo conjugati ne thorum maritalium contaminantes, ex magno sacramento magnum faciant sacrilegium. Vide dicta v. 4.

Secundum. *Obedite præpositis vestris et subiacete eis; ipsi enim pervigilant pro animabus,* etc., v. 17. His verbis instruntur subditi simul et prælatis. Subditi duo debent prælatis, obedientiam et reverentiam; hæc utrumque precipit Apostolus. Obedientiam quidem: *Obedite;* quidquid vobis pastores sanctum præ-

cipiunt, hoc facite. Reverentiam: *Subiacete;* Græc., *brachia.* Intensas obedientiam indicat, ait Theophylactus; quasi diceret: Etiam in operibus servite. Reverentiam et honorate tanquam parentes, ait D. Thomas. *Subiacete,* honorem illis exhibentes, qualem minores reddunt majoribus, qualem, v. g., filii parentibus. Adest subditorum officium obedire, revereri; at si malus est prælatus, nunquid obediemus? ait S. Chrysostomus. Ipse respondet distinguendo malignum qualiter dicit. Si in causâ fidei, fuge illum, non solum si homo fuerit, sed etiam si angelus de celo descenderit. Si verò in vitâ et moribus malignus est, poli scrutari. Audi Christum dicentem: *Super cathedram Moysi sederunt,* etc., omnia ergo, etc., quasi diceret. Habent dignitatem, hæc reverere, et ob illam eis obedi. Obediendum ergo etiam dyscolis et malis prælatis, honorque ipsis ob dignitatem exhibendum; *ipsi enim pervigilant...* Rationem nostræ subjectionis et

reverentiae dat Apostolus : Debemus eis obedire, eosque revereri, quia propter nos incumbit eis labor et periculum.

Instruit eisdem verbis praelatos : *Ipsi enim pervergilant...* Audiant ergo principes, praelati, rectores; quoniam sicut obedientes oportet esse subditos, sic vigilantes et sobrios oportet esse rectores, ait D. Chrysostomus

Quasi rationem reddaturi..., id est : Imminet periculum ejus capiti, propter te subjiciuntur poenis peccatorum tuorum, idem D. Chrysostomus. Hoc est maximum periculum de factis alterius rationem reddere, qui pro suis non sufficit, ait D. Thomas. Ad hoc attendat praelatus et contremisecat, omnium quos regit rationem redditurus est. Miror an fieri possit ut aliquis ex rectoribus sit salvus, ait D. Chrysostomus, quem vide hic, hom. 24 in Epist. ad Heb., cap. 15.

Ut cum gaudio hoc faciant et non gementes... quod non, etc. In his etiam verbis instruuntur et subditi et praelati. Praelati quidem quid facere debeant cum inobedientes sunt subditi, scilicet genere, orare. Sic medicus contemptus ab agroto, plorat, ingemiscit, non se ulciscitur, ait D. Chrysostomus. Non sicut Apostolus praelatum erumpere ad probra, ad contumelias; sed oportet eum ingemiscere cum despiciatur, etc. Hoc est praelati officium. Adest subditorum monitio : *Hoc autem non expedit vobis*, quia, ait D. Chrysostomus, gemitus praelati quavis ullione deterior est; gemitus enim Deum ultorem advocat. D. Chrysostomus hic docet quomodo debeat unusquisque se circa praelationem gerere. Considerantes periculum oportet fugere; comprehensus tamen oportet obedire. Præsentiens ergo fuge; comprehensus obedi, ad nunquam temetipsum in tantam molem ultrò te conjice, caput tuum tanto subjiciens supplicio.

Tertium. *Per ipsum ergo offeramus hostiam...* 15. In totâ hâc Epistola sæpè dixit Apostolus et probavit quòd habemus pontificem, cap. 8, v. 1; cap. 9, v. 11, etc.; dixit et multoties quòd habemus victimam, capite 9, v. 14 : *Semetipsum obtulit immaculatam Deo*; cap. 6, v. 27; dixit in hoc capite 13, v. 10 : *Habemus altare*, hocque triplex, ut ibi dictum est : ligneum in quo Christus, Agnus Dei, crucentè pro nobis immolatus est; lapideum in quo Christus secundum ordinem Melchisedech sacerdos semetipsum immolat inveniunt; aureum in quo idem Pontifex Christus, Deo dexter assidens, ministerium suum peragit in caelis; capite 8, v. 1 et 2; et Apoc., cap. 8, v. 3; sed ex his omnibus quæ conclusio?

Exeamus igitur ad eum extra castra, id est, exeamus è nobis, ad Pontificem nostrum accedamus affectu; ipsique fide et charitate uniti, per ipsum, cum ipso et in ipso offeramus hostiam laudis semper Deo. Per ipsum, cum ipso et in ipso offeramus semper Deo immaculatam Agnum Dei in cruce, ad Dei gloriam immolatum, hostiam laudis. Nihil unquam Deum æquè glorificavit; vide cap. 8, in coroll., v. 3. Per ipsum, cum ipso et in ipso offeramus semper Deo hostiam laudis, Jesum Christum, mysticè crucifixum

in Eucharistiâ; et ibi continè et ubique terrarum sese ad Dei gloriam immolantem; hostiam laudis Deo verè dignam, gratiarum actionem Deo proportionatam. Per ipsum, cum ipso et in ipso offeramus Deo semper Agnum Dei, tanquam occisum, coram throno Dei stantem, et sese ad æternam Dei gloriam offerentem. *Hostiam laudis* Deum cum sanctis omnibus dignè laudat in æternum.

Elige quod ex his tribus altaribus malueris; ad te cessaveris unquam, nec in vitâ, nec in morte, nec in æternitate, super unum aut alterum, hostiam laudis Deo semper offerre. Ad hoc Pater æternus Filium suum, in quo sibi benè complacuit ad æterno, tibi dedit in tempore, ut illum ei offeras semper hostiam laudis. Ad hoc Filius Dei unigenitus, splendor et gloria Patris, se totum tibi dedit, sequè tuum totum fecit in Incarnatione, et in Incarnationis extensione, sanctissimâ Eucharistiâ, ut illum Deo semper offeras hostiam laudis. Tu nihil es, nihil vales, nihil potes, malè Deo servis. Exiens ergo ad temetipso, à tuo nihilo omnimodò, ad ineffabilem Dei donum accede; illud cum reverentiâ recipe, illoque juxta Dei beneplacitum utere. Fide igitur et charitate Christo, summo Pontifici unire frequenter, et, si fieri potest, continè; per illum, cum illo et in illo, offer Deo semper hostiam laudis, Deo dignam, infinitam, Deo proportionatam; offer Christum ipsum, splendorem Patris, ad Dei gloriam; offer Christum, Eucharistiam, ad gratiarum actionem; offer Christum, Agnum Dei, tollentem peccata mundi, ad peccatorum remissionem; offer Christum, donum donorum Dei, ad gratiarum obtentum. Vide corollarium pietatis in fine capitis 9. Ulterius perge, et temetipsum huic victimæ, Deo dignæ, jungens, nihil tuum offer Deo cum illo donorum dono, in quo sunt omnes thesauri, etc.

Patere, ô Christe Deus-Homo, ut meum miserum esse, meamque miseram vitam tuo esse divino et humano, tuæque vitæ theandricæ uniens, me tecum offeram Deo Patri, ut infinita, et plus quam infinitis infinita vitæ tuæ merita, omnia vitæ meæ demerita reparent, tuæque superabundans abundantia sit inopia meæ supplementum. Patere, ô Christe Deus-Homo, peccatorum mundi victimæ, Agnusque Dei qui tollis peccata mundi; patere ut ego peccatorum miserissimus tecum sim peccatorum meorum victimæ, mortemque meam tuæ morti sanctissimæ conjungens, utramque simul offeram Deo in peccatorum meorum expiationem, Mortem inhiitius merui, fateor; mortem accepto contritus et poenitens. Da, ô Deus Salvator, qui pro meis peccatis mori dignatus es; da ut in tuo spiritu moriar, in tuis vulneribus moriens abscondar, et per aperit cordis tui vulnus, quasi per os amoris tui, dicam expirans : Per passionem et mortem Filii tui, ô Deus, miserere mei. Concede, ô Christe Deus-Homo, Salvator mundi, Sacerdos æternæ, qui Deo dexter assidens, in æterno sanctuario pontificatûs tui ministerium peragis, Deum cum omnibus sanctis laudans, adorans, benedicens, etc.; concede per infinitam misericordiam tuam ut post mortem meam san-

ctus angelus tuus animam meam per sanguinem tuum à vitis purgatum deferat in sublime altare tuum, ut tibi Pontifici æterno unita, in te, tecum et per te,

Deum cum sanctis omnibus adoret, amet, laudet, benedicat in æternum. Amen.

IN EPISTOLAS S. PAULI DILUCIDATIO.

Auctore Wouters (1).

Prefatio.

Sanctus Paulus scripsit quatuordecim Epistolas, quarum decem diriguntur ad integras Ecclesias, alie verò quatuor ad particulares personas, nempe ad Timotheum, Titum, et Philemonem. Scripsit autem potissimum quatuor de causis : primò, ut illos in fide confirmaret, quos vel ipse, vel alii apostoli per Evangelium Christo genuerant; secundò, ut illos erudiret scriptis, quibus præsens Evangelium predicare non poterat; tertio, ut prava dogmata, quibus Judei et hæretici conabantur imbueri fideles, penitus convelleret; quartò et maxime, ut Ecclesiam usque ad mundi finem celesti suâ doctrinâ illustraret, illamque per universas mundi nationes propagatam; quam viva voce non poterat, quovis tempore et loco suis scriptis erudiret.

Hæc autem Epistolæ ferè non nisi quæstiones theologicas continent, et paucas scripturísticas, quarum aliquas jam elucidavimus. Unde his, et theologicas omissis, illas quæ adhuc pertractandæ restant, simul cum difficilioribus textibus elucidare et explicare conabimur.

Ad rectam intelligentiam harum Epistolarum plurimum juvat scire tempus quo scriptæ sunt. Unde Baronius ad annum Christi 58, num. 42, dicit : *Sed hic et illud prævera necessario monendum putamus lectorem, nonnullis accidisse, ut temporum cignorazione in maximos errores incidant...* Quamobrem scrupulosa, quæ videtur in historiâ temporum indagatio, quantum conferat ad veram atque germanam divinæ Scripturæ interpretationem, quisquæ facillè judicabit. Hæc sentiens Joannes Chrysostomus, et ipse quibus in locis, quandoque Pauli Epistolæ fuerint scriptæ, pervestigans, in præfatione Epistolæ

(1) Vide Wouters Vitam vol. 25 *Curs. compl. Scripturæ sacræ*, col. 767-768, ad Quæstiones diducatas in Historiam et Concordiam evangelicam.

ad Romanos ait : *Proinde hunc laborem nemo extra rem, nec hanc indagacionem supercæcane curiositas esse putet; confert enim nobis non parvum ad quæstiones explicandas ipsam Epistolam tempus.* Tempus autem et ordinem quo Epistolæ S. Pauli sunt scriptæ supra in Chronologâ historia apostolorum insinuavimus, et deinceps in decursu suo loco probabimus. Interim pro commoditate lectoris eundem etiam hic breviter subjiciamus. Primo loco conscripta est Epistola primâ ad Thessalonicenses, Corinthi, anno æræ vulgaris 52; 2° secunda ad Thessalonicenses, scripta Corinthi, anno 55; 3° illa ad Galatas, scripta Ephesi, anno 56; 4° prima ad Corinthios, scripta Ephesi, anno 57; 5° secunda ad Corinthios, scripta anno 58, postquam Paulus Troade navigaverat in Macedoniam; sed è quâ civitate, incertum est; 6° Epistola ad Romanos scripta Cenchris portus Corinthum, anno 58; 7° sequuntur Epistolæ ad Philippenses, ad Philemonem, ad Colossenses, ad Ephesios et ad Hebræos, quas Paulus scripsit Romæ in primis vinculis, anno 62; 8° Epistola ad Titum, se ipse Philippis, anno 65; 9° prima ad Timotheum, pariter scripta Philippis, anno 65; 10° secunda ad Timotheum, scripta Romæ in secundis vinculis, anno 66.

Ratio ob quam Ecclesiæ in Bibliis Epistolæ Pauli non disposuerit eo ordine quo scriptæ sunt, certò scribi non posse videtur. Putant quidem communiter omnes quòd Epistolam ad Romanos posuerit primo loco, tum ob Romanæ Ecclesiæ præstantiam et præceteris eminentiam; tum, ut vult S. P. Arg., epist. 103, ad Sixtum, quia in illâ pertractatur profumissima gratiæ et prædestinationis mysteria; et regiâ omnium victorum, superbia, retunditur; tum denique, ut vult Theodoretus, ob exactam omnis generis doctrinam. Verum quare Epistola prima ad Corinthios ponatur secundo loco, etc., non facillè est indagare.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS DILUCIDATIO.

QUESTIO PROEMIALIS PRIMA.

Unde et quando hæc Epistola missa fuerit.

Resp. et dico 1° : Epistola ad Romanos missa fuit Corintho, idque probat Origenes his argumentis :

1° Quia, ut colligitur ex cap. 16, v. 1, missa est per Phœben ministram, sed diaconissam Ecclesiæ quæ est in Cenchris; atqui Cenchree erat portus Corinthiacus, ergo. 2° Quia ibidem, v. 23, dicit : *Salutat vos Caius,*